

נסח דבר

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת שמיני תשפ"ד (שנה ז' גליון 159)

וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קָחוּ שְׁעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֹגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִים לְעֹלָה.
[ט ג]

שיאמר להם אהרן כן, כי רצה שיהיה אהרן המצווה בשם ה' והוא המקריב הקרבנות, לגדלו בעיני העם. והנכון, שטעמו ואל בני ישראל תדבר אתה והזקנים הנזכרים, כי לכך קראם שידברו לישראל, כדרך ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו (שמות יב כא). או אמר לכל אחד מן הזקנים, ואל בני ישראל תדבר, ושיעור הפרשה, ויאמר אל אהרן קח לך, ואל הזקנים אמר ואל בני ישראל תדבר לאמר. כי המדבר לרבים יאמר סתם לכל אחד מצותו, כדרך ואצו אתכם בעת ההיא לאמר וגו' חלוצים תעברו (דברים ג יח), וכן רבים במשנה תורה.

והנה קרבן אהרן כקרבנו ביום הכפורים בשוה, וחטאת העם כחטאתם ביום הכפורים, שיעיר עזים אחד לחטאת. וכך אמר בתוספתא של פרשת מלואים בתורת כהנים (שמיני מלואים ד) שהעגל הזה לכפר על מעשה העגל, ודרשו וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן, אלא אמר להם יש בידכם בתחילה ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה שנאמר (בראשית לו לא) וישחטו שיעיר עזים, ויש בידכם בסוף, שנאמר (שמות לב ח) עשו להם עגל מסכה, יבא שיעיר ויכפר על מעשה שיעיר, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל.

ונראה כי בעבור היות טעם החטאת של אהרן כטעמו ביום הכפורים, שרף אותו כאשר ישרף של יום הכפורים, אף על פי שהיה זה חטאת חיצונית, כי לא פירש משה שיעשה כן. ואולי נצטוו בכך, והכתוב לא חשש להאריך, כי לא יעשה רק מה שיאמר משה, ולא יאמר משה רק מה שצוה ה'.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן קָרֹב אֵלֶי־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלֹתְךָ וְכַפֵּר בְּעֵדְךָ וּבְעֵד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קִרְבָּן הָעָם וְכַפֵּר בְּעֵדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'.
[ט ז]

על דעתי בדרך הפשט, יאמר קרב אל צפון המזבח ועשה שם החטאת והעולה, כי הם שחיטתו בצפון, ואמר משה כן בדרך קצרה שכבר ידע אהרן זה.

אבל בתורת כהנים (שמיני מלואים ח) נתעוררו רבותינו בזה, ומשלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שנשא אשה והיתה מתביישת מלפניו, נכנסה אצלה אחותה, אמרה לה, אחותי למה נכנסת לדבר זה לא שתשמשי את המלך, הגיסי דעתך ובואי שמשי את המלך. כך אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי למה נבחרת להיות כהן גדול לא שתשרת לפני המקום, הגס דעתך ובוא ועבוד עבודתך. ויש אומרים, היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו, נכנס משה אצלו אמר לו אהרן אחי לא תירא ממה שאתה מתירא, הגס דעתך ובא קרב אליו, לכך אמר קרב אל המזבח. ויקרב אל המזבח, בזריזות.

וטעם דבר זה, כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא זולתי מעשה העגל, היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו, כענין שנאמר (תהלים נא ה) וחטאתי נגדי תמיד, והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו, ולכך אמר לו הגס דעתך, שלא יהיה שפל רוח כל כך שכבר רצה אלקים את מעשיו. ואחרים מפרשים שהיה השטן מראה לו כן, כמו שאמרו שם, אהרן אחי אף על פי שנתרצה המקום לכפר עונותיך צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן שמא ישטינך בביאתך למקדש וכי' בתורת כהנים (שמיני מלואים ג).

אֶתְזָה תֹאכְלוּ מִכָּל אֶשֶׁר בְּמַיִם כָּל אֲשֶׁר לֹא סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בְּמַיִם בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים אֲתֵם תֹאכְלוּ. [יא ט]

סנפירים אלו השט בהם. קשקשת, אלו הקבועים בו. **לשון רש"י**. וכן הוא בגמרא במסכת חולין (נט א). אבל לא תבין מלשונם שהן קבועים בגופן ממש ודבוקים בעור הדג, אבל קראום "קבועים" שאינן נדין ממנו ולא מזדעזעין בו כסנפיר. **והם הקליפין העגולים שגלדן דומה לצפורן, שהם נפשטין מעור הדג ביד או בסכין, אבל כל שהוא קבוע ודבוק בעור הדג ואינו נפרד מן העור כלל אינו קשקשת, ובעליו אסור הוא.** ולכך אמרו בגמרא (שם סו ב) קשקשת לבושה הוא, ולשון תוספתא (חולין פ"ג ה"ט) אלו הן הקשקשים שמלוש בהן, וסנפירים ששט בהן:

וזהו תרגומו של אונקלוס שאמר קלפין, שהן קליפין שעל העור, נפשטין ונקלפין ממנו כקליפי האילנות והפירות, מן ענין הכתוב שאמר (ש"א יז ה) ושריון קשקשים הוא לבוש, שהשריונות כולן עשויים מן הטבעות, ויש שעושים בהם קליפות לסתום פיות הטבעות שלא יכנס בהן חץ דק, והקליפין ההם נקראו קשקשים. ולכך הזכירו חכמים בגמרא בפרק חלק (סנהדרין צה ב) לבושי שריון קליפה **ויונתן בן עוזיאל תרגם**, ושריון גלבין, מלשון תער הגלבים (יהזקאל ה א), הם הרצענין, יתכוין לומר כי היה כסוי פי טבעת השריון ההוא כקליפי עור הדג שמבשלין העור החזק ומכסים השריונות בהן, כי כן עושים גם היום, והבן זה:

וטעם הסנפיר והקשקשת, כי בעליהן שוכנים לעולם בעליון המים ובצלוליהן ויקבלו גידול באויר הנכנס שם, ולכן יש בהם קצת חום דוחה מהם שפעת הליחות כאשר יעשה הצמר והשער וגם הצפרנים באדם ובבהמה, ושאינו לו סנפיר וקשקשת ישכון לעולם בתחתיות המים ובעכווריהם ולרוב הלחות ואפיסת החום לא ידחה מהם דבר, ועל כן הם בעלי לחה קרה דבקה קרובה להמית, והיא ממיתה בקצת המימות כאגמים המעופשים.

דברי רבנו הרמב"ן הובאו להלכה על ידי המגיד משנה (מאכלות אסורות א כד) **ובית יוסף** (יורה דעה ריש סימן פג) וכן פסק הרמ"א שם: "הגה – ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי, אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג, לא מקרי קשקשת". **בנועד ביהודה** (תנינא יורה דעה כ"ח) כתב: **וגוף החומרא שהמציא רבינו הרמב"ן** בפירושו התורה בפ' שמיני שאם אינם נקלפים כלל לא נחוש בו לסימן טהרה אלמלא אמרה אדם אחר הייתי דן כנגדו ומה בכך שאינם נקלפים והיכן הוזכר הקילוף בבבלי או בירושלמי או בתורת כהנים אדרבה במשנה אמרו קשקשים הקבועים בו. והרמב"ן שם בפירושו נדחק בזה וכתב אם אין נקלפים לא נקרא לבוש שהרי הם דבוקים בעור. ואני אומר שהעור עצמו וגם הבשר נקרא לבוש וכן כתיב עור ובשר תלבישני כו'. ויש לדחות קצת. **ואמנם** מדברי רבותינו בעלי התלמוד היה לי להביא סתירה בפרק אין מעמידין ל"ט ע"א נקטיה להדי יומא חזא דהוה ביה צמחי ושרייה ולדברי הרמב"ן מה בכך דחזי לעין השמש שהיו בו צמחי אכתי מאן י"מר שנקלפים ממנו והיה לו לנסות אלא ודאי דכל היכא דאמת היו קשקשים לא איכפת לן אם נקלפים. **אבל מה אעשה ורבינו הגדול הרמב"ן אמרה** והה"מ בפ"א ממ"א הביאו. והרב בית יוסף בריש סימן פ"ג הביאו ורמ"א קבעו בה"ג צריכין אנו לכוף אזנינו ולשמוע דבריהם באימה.

וְכָל אֲשֶׁר אֵינְלוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבַנְּחָלִים מִכָּל שֶׁרֶץ הַיָּמִים וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּמִים שֶׁקָּץ הֵם לָכֶם. [יא י]

אמר רבי אברהם כי "שרץ" הקטנים שיבראו מן המים, "ונפש החיה" מזכר ונקבה. **ולפי דעתי, כי שרץ המים כלל לדגים השטים במים**, כי כל לשון שריצה תנועה, ומכל נפש החיה הם חיות שבים, שיש בהם רגלים והולכות עליהם כחיות השדה. והנה לכולם דין אחד. ומדרש תורת כהנים (פרשה ג ז) חיה, זו חית הים, נפש, להביא בן הסיירני [בראב"ד "והיא מחציה ולמעלה צורת אשה"], יכול היא מטמא באהל כדברי בן חכניאי, תלמוד לומר שקץ.

בכך חולק רבנו הרמב"ן על הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ב ה"ד והי"ב, וכן בספר המצוות מ"ל"ט קע"ט) **שלמד מפסוק זה איסור לאו על דגים בלבד, ואילו שרץ המים וחיות הים למד להלן מפסוק מג.** כנגד זה בא כאן הרמב"ן למד מהפסוק איסור לאו על דגים בלבד, ואילו שרץ המים וחיות הים למד מפסוק מג להלן. כנגד זה **בא כאן רבנו הרמב"ן לבאר שגם החיות שבים נלמדים מפסוק זה.** וכן כתב הרמב"ן גם בספר המצוות בהשגותיו לשרש התשיעי וזה לשונו: "וכן מה שאמר [הרמב"ם] שלא בא לאו גמור בשרץ המים אלא לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרוף, אינם דברים באים בדקדוק אבל הם משובשים מאוד. ותדע ותשכיל כי כל המינים שבים שאינן בעלי קומה, הדגים כולם לכל מיניהם, נקראים שרץ המים, ויש בעלי קומה שיש להם רגלים והם נקראים חיות המים לפי שהן כחיות ושיטתן והליכתן כהם, והכתוב כלל שניהם בלאו אחד, דכתיב מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים וגו' ומבשרם לא תאכלו... וכתיב זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות – והנה כל מה שבים יכנס בכלל בשני השמות האלה בשם רמש או שרץ, ושם חיה."

להערות הארות הנצחות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM

מיועד לעורר את לב הלוזמים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן

הנצח לעילוי נשמת אוהב תורה ולומדיה ר' יצחק ב"ר עזריאל זליג ז"ל
נלב"ע בדמי ימיו בתאריך כ"ח אדר ולא השאיר אחריו זש"ק כל היכול
ללמוד לע"נ יבורך. ת.נ.צ.ב.ה

נתרם להצלחת הזוג הצעיר אשר בא בברית האירוסין, בברכה שיעלה הזיווג יפה לתפארת כל בית ישראל